

شربین از اسلام با نگاهی به شعر مانوی

آمنه باصری

- سرشناسه : بصری، آمنه، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور : شعر پیش از اسلام با نگاهی به شعر مانوی / آمنه باصری؛ ویراستار ادبی مریم تولی.
مشخصات نشر : تهران: انتشارات علمی فرهنگی شعبانی، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری : ۹۵ ص.
شابک : ۲۵۰۰۰۰ ریال : 8-978-600-885623-6
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه: ص. ۹۲ - ۹۵.
موضوع : شعر مانوی
موضوع : Manichaean poetry*
موضوع : شعر ایرانی -- پیش از اسلام
موضوع : Iranian poetry -- To 633
رده بندی کده : PIR۸۳
رده بندی دیویی : ۸۴۰/۰۰۹
شماره کتابشناسی ملی : ۶۰۴۸۸۳۱

شعر پیش از اسلام با نگاهی به شعر مانوی

مؤلف : آمنه باصری

ویراستار ادبی : مریم تولی

طراح جلد : صالح مقدم

ناشر: انتشارات علمی فرهنگی شعبانی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول- زمستان ۱۳۹۸

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۸-۲۳-۸۸۵۶-۶۰۰-۹۷۸

سال چاپ: ۱۳۹۸، انتشارات علمی فرهنگی شعبانی تماس: ۰۹۱۲۱۴۵۹۶۸۱

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستندنویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۲	۱- نگاهی به شعر پیش از اسلام
۱۶	- اهمیت سنت شفاهی
۱۸	- قافیه
۱۸	قافیه در شعر ایران قدیم
۱۹	- قافیه در شعر اوستایی
۲۰	- قافیه در شعر پارسی
۲۴	- وزن و زبان نای اوستایی
۲۵	- وزن در فارسی باستان
۲۶	- وزن در اوستایی
۲۸	- وزن در پهلوی
۳۰	- درون‌مایه اشعار پیش از اسلام
۳۳	- شعر خنیاگری در ایران پیش از اسلام
۴۱	۲- مانوی و آیین مانوی
۴۴	- کیش مانوی
۴۸	۳- ادبیات مانوی
۵۱	- آثار مانوی
۵۳	- آثار منثور مانوی
۵۵	- آثار منظوم مانوی
۵۸	- آثار سغدی مانوی
۵۹	- وزن اشعار مانوی

- ۶۶ - قافیه در اشعار مانوی
- ۶۷ - ساختار اشعار مانوی
- ۶۸ - تأثیر هنر در اشعار مانوی
- ۷۲ ۴- آرایه‌های ادبی در متون مانوی
- ۷۳ - علم بدیع
- ۷۷ - ارزش تکرار
- ۷۸ ۱- روش تناسب
- ۸۲ ۲- روش تشبیه
- ۹۲ فهرست منابع

از قدیمی‌ترین زمانی که اصطلاح شعر، یا معادل آن در زبان‌های دیگر، به یکی از انواع هنر اطلاق شده همیشه مفهوم آن با مفهوم وزن ملازم داشته شده است.

افلاطون آن‌جا که در رساله «ایون» از قول سقراط مایه و محرک شاعری را الهام می‌شمارد، می‌گوید: «شاعران وقتی اشعار زیبایشان را می‌سرایند در حال بی‌خودی هستند، آهنگ و وزن ایشان را مفتون و مسحور می‌کند...» پس از وی، ارسطو نخستین بار رساله‌ای درباره شاعری تألیف کرد که معروف است و اساس همه بحث‌ها درباره فن شعر، چه در مشرق و چه در اروپا قرار گرفته است. ارسطو چنان‌که از فحوای عباراتش معلوم می‌شود، شعر را در مقابل نثر قرار می‌دهد و از شعر سخن موزون اراده می‌کند و پیدا است که در نظر او نیز شعر از وزن جدا نیست.

حکمای اسلامی نیز در تالیفات هر همیشه وزن را ملازم آن شمرده‌اند. «ابوعلی سینا» در فن شعر از منطق کتاب «الشفاء» که مقهور از همان رساله شاعری ارسطو است، می‌گوید: «شعر سخنی است خیال‌انگیز که از اقوال بوزن و متساوی ساخته شده باشد...» همه حکیمان دیگر نیز در تعریف شعر آن را به وزن مقید توصیف ساخته‌اند، اما ارسطو میان شعر و نظم فرق گذاشته است. اصل شعر را در معنی مصراع و آن می‌جوید و صورت شعر را که مقید به وزن و قواعد دیگر، نظم است و معتقد است که سیاره از سخنان منظوم را که موضوع آن‌ها فی‌المثل پزشکی و طبیعیات است از جنس شعر نباشد به حساب آورد.^۱

هیچ دانسته نیست که شعر ایرانی و فارسی از کجا آغاز می‌شود. شاید تاریخچه‌ای شعر در زبان هر ملت دیگر نیز چنین باشد. زندگی بشر دور از شعر قابل تصور نیست، چرا که اندیشه‌های انسان درباره خودش و طبیعت که شکل شعرهای ساده و ابتدایی دارد، از ابعاد روح به شمار می‌رود و نمی‌توانیم زندگی او را از این بُعد روحی مجرد سازیم. بی‌هیچ گمان

کوشش‌هایی که در راه پیدا کردن شعر هر زبان صورت گیرد به سامان نخواهد رسید، زیرا سرگذشت شعر به دورانی می‌کشد که از حدود تاریخ و گزارش‌های تاریخ به دور است و از لحظه‌ای آغاز می‌شود که کاروان زندگی در جادهٔ زمان به راه پویی پرداخته و شعر نوای جرس، پیشرو این قافله است. از این‌رو بشر را دسترسی به نخستین نمونه شعر و اولین سرایندهٔ آن ممکن نیست. و در این راه نمی‌توان معرفتی راستین حاصل کرد. افسانه‌هایی چه «داستان آدم» که شعری در مرتبهٔ پسرش (که به دست برادر کشته شده بود) سرود و آن شعر را مورخین اسلامی و تذکره‌نویسان ایرانی نیز در کتاب‌های خود یاد کرده‌اند، چون بسیاری دیگر از افسانه‌ها، خود نیز رنگ شعر دارد زیرا بر نهاد یک تخیل شاعرانه بنیادگاری شده است.

آنچه می‌توان گفت این است که شعر ایرانی براساس سندهای موجود به روزگار زردشت می‌رسد و از «گائاه» که سرودهای مذهبی ایران باستان است - و در انتساب آن‌ها هیچ تردیدی نیست - آغاز می‌شود و پس از آن در بخش‌های اوستا و منظومه‌ها دیگری که به زبان پهلوی اشکانی و پهلوی ساسانی رسیده است مانند «درخت آسوریک» و «یادگار زریران» و «جاماسب نامک».

یکی از اختصاصات نژاد آریایی آن است که قدیمی‌ترین پیغمبران و رهبران آن مردم چه در هند، چه در ایران و چه در یونان شاعر بوده‌اند، چهار کتاب مقدس (م) و قصاید طئانه و شیوای (مهابهارتا) و (رامایانا) که از قدیمی‌ترین آثار ادبیات دینی و فلسفی و علمی سنسکریت است، و همچنین (ایلیاد) و (آدیسه) از (هومر) شاعر یونان و (گات‌های) زردشت بهترین یادگار گویندگان باستانی این سه ملت هم نژاد است و تأثیر گویندگان در ملل مذکور از همین چند موضوع مبرهن و آشکار می‌گردد.^۱ با این‌که ادبیات پیش از اسلام

به گونه نوشتاری گردآوری نشده و بیش‌تر آن از میان رفته است، اما گزارش‌ها و اندک نوشته‌های بر جای مانده از آن روزگاران نمایان‌گر آن است که مردمان ایران زمین دارای پیشینه درخشانی از فرهنگ والای انسانی بوده‌اند. و این را بدانیم که شالوده و بنیاد ادبیات هر روزگاری بر بینش مردمان آن روزگار و گاه روزگار پیش از آنان استوار است. گذر از پیوندهای باستانی آن‌گاه که با باورهای آیینی و ذوق هنری درآمیزد به شکوه زرینی در ادبیات می‌انجامد.

آن . برای نگارنده در این کتاب اهمیت دارد بحث در مورد شعر پیش از اسلام با نگاهی به شعر مانوی است. صورت‌گری تنها نقشی بود که «مانی» در ذهن داشت وقتی نام کتاب «ارژنگ» به هن خطا می‌کرد در می‌یافتم که مانی یک نقاش مشهور، متعلق به دوران‌های کهن بوده است. و البته به‌ها ریافتم که او و پیروانش شاعر نیز بوده‌اند. و این اندیشه باعث شد که موضوع کتاب، عنوان شعر پیش از اسلام با نگاهی به شعر مانوی قرار بگیرد.

در ابتدا نگارنده سعی دارد نگاه به شعر پیش از اسلام» بیاندازد، که عنوان قسمت اول را به خود اختصاص داده است. در این قسمت تا بیننده‌ای به شعر ایرانی، قبل از ورود اسلام می‌پردازد. و به طور کلی شعر در ایران زمین چه سه صعودی را طی کرده تا به این جا رسیده است.

در این فصل در ابتدا در مورد پیدایی اشعار پارسی باستان اوستایی و پهلوی شمالی (اشکانی) پهلوی جنوبی (ساسانی) می‌پردازد. و بحثی گذرا به آثار پهلوی «درخت آسوریگ» و «یادگار زریران» می‌شود. از آن‌جا که اشعار مانوی متعلق به دوران قبل از اسلام است و این اشعار به دو بخش پهلوی اشکانی و و فارسی میانه سروده شده است. در بخش دیگر به بحث «اهمیت سنت شفاهی» پرداخته می‌شود. به این که سنت شفاهی در ایران پیش از اسلام جایگاه ویژه‌ای داشته و از اهمیت قابل توجه برخوردار بوده است و در بخش دیگر در مورد پیدایی قافیه می‌پردازد. و توضیحی مختصر در این مورد می‌پردازد.

و سپس به قافیه در شعر ایران قدیم (کتیبه‌های شاهان هخامنشی)، شعر اوستایی شعر پهلوی پرداخته می‌شود.

و منشأ پیدایش قافیه مربوط به کدام دوران می‌شود؟ آیا وجود قافیه در اشعار پیش از اسلام روشن شده است و سخن چند تن از این فرهیختگان و پژوهش‌گران در این مورد آورده می‌شود. در بخش بعدی همین فصل به موضوع وزن در زبان‌های ایرانی قبل از اسلام پرداخته می‌شود. وزن در زبان فارسی باستان و اوستا و پهلوی شمالی (اشکانی) و پهلوی جنوبی (ساسانی) بحث می‌شود.

در بخش سی به «رون‌مایه اشعار پیش از اسلام» پرداخته می‌شود. که این اشعار در چه زمینه‌ای سروده شده است و از نظر محتوا به چه شاعران بعد از اسلام شباهت دارد. و نگاهی مختصر به محتوای اشعار جامه بردشتی و اشعار مانوی پرداخته می‌شود. و همچنین اشعار ایران ساسانی را به سه قسمت مجزا تقسیم می‌شود و همین‌طور درباره تاریخچه «شعر خنیاگری در ایران پیش از اسلام» بحث می‌شود. به این که اشعار خنیاگری در ایران قبل از اسلام چگونه بوده است؟ و آیا اشعار غنائی و حماسی (سروده‌های فردوسی) بعد از اسلام از این اشعار نشأت گرفته شده است؟

قسمت بعد این کتاب به مانی و آیین او اختصاص دارد. در این بخش توضیحی در مورد تولد و زادگاه مانی داده می‌شود. و سپس درباره کیش و آیین مانوی سخن گفته می‌شود. به این که عقاید مانوی از چه آیین‌هایی نشأت گرفته است، طبقه‌بندی جامه مانوی، روش‌های تبلیغی مانویان، بررسی می‌شود.

قسمت سوم به ادبیات مانوی اختصاص دارد. در این بخش آثار مانوی مورد نقد و بررسی قرار گرفته‌اند. کتاب‌های مانی جداگانه معرفی شده‌اند و آثار منشور پیروان مانوی و اشعار مانوی نیز در قسمت دیگری از این بخش مورد بحث می‌شود. آیا این اشعار هجایی است یا ضربی، آوردن چند نمونه اشعار هجایی و اشعار مَقفا و تکیه‌ای، توضیحی مختصر در مورد سروده‌های بَما و دوشنبه، ساختار اشعار مانوی، وزن اشعار مانوی، در چه وزنی سروده

شده‌اند. در ضمن اشاره کوتاهی به آثار سغدی مانوی شده است. و همچنین اشاره‌ای به تأثیر هنر در اشعار مانوی می‌شود.

قسمت چهارم به آرایه‌های ادبی در متون مانوی اختصاص دارد. صنایع ادبی لفظی (سجع و جناس) صنایع ادبی معنوی مانند (مجاز، تلمیح، مراعات نظیر و) به همراه مثال آورده می‌شود.

www.ketab.ir